

KÁLVIN JÁNOS

MAGYARÁZATA

PÁL APOSTOLNAK TIMÓTHEUSHOZ
IRT LEVELEIHEZ

melyet az 1565-i genfi
latin nyelvű kiadás szö-
vegéből magyar nyelvre
fordított:

SZABÓ ANDRÁS.

Kálvin János magyarázata Pál apostolnak Tímótheushoz írt leveleihez.

I. LEVÉL.

Tartalom.

Úgy gondolom, hogy ezt a levelet inkább a mások — mint a Timótheus kedvéért írta az apostol, amiben velem egyet fog-nak érteni, akik mindent pontosan mérlegelnek. Nem tagadom ugyan, hogy Pálnak nem lett volna szándéka őt is tanítani és figyelmeztetni: de azt állítom, hogy ez a levél sok dolgot tartalmaz, amiket megírni felesleges lett volna, ha tisztán csak Timótheussal lett volna dolga. Ifjú volt ő és még nem bírt elegendő tekintéllyel az izgága emberek megfékezésére, akik vele szemben lázadoztak. Kiténik a Pál szavaiból, hogy voltak egyesek, akik felette nagy gögösségükben nem szívesen akartak akárkinek engedelmeskedni, akiket későbben olyan nagyravágyás fűtött, hogy a gyülekezet felzavarásának nem voltak hajlandók végetvetni, hacsak valaki, Timótheusnál idősebb ember közbe nem lép. Hasonlóan kiténik az is, hogy Efézusban sok elintézni való volt, ami mind a Pál jóváhagyását és nevét vette igénybe. Tehát, amikor Timótheust sok dologra kívánta figyelmeztetni, az ő neve alatt másokat is inteni akart.

Az első részben bizonyos nagyravágyókkal szemben fegyverzi fel Timótheust, akik haszontalan kérdések felvetésével kellették magukat. Hihetőleg zsidók voltak ezek, akik, noha törvényességet színleltek, az építést mellőzve csak haszontalan vitakozásokat keltettek. Pedig az Isten törvényének e megcsufolását legkevésbé sem szabad eltérni; abból semmi hasznot húzni nem lehet, hanem csak anyagot találni benne a fecsegésre és annak leple alatt képtelen badarságokat az egyház terhelésére használni fel. Ilyen megrontás több korszakban uralkodott a pápaság alatt, mint kellett volna. Mert mi volt a szkolasztikus theológia, mint üres és semmitérő elmékedéseknek rettentő chaosa? Még ma is vannak igen sokan, akik az Isten igéjének tárgyalásánál a saját szellemességüket fitogtatják s mintha világi bölcselkedés volna, tréfát űznek vele. Timótheusnak megígéri Pál, hogy az ilyen bűnök feddésében segítségére lesz és figyelmezteti arra, amit

a törvényből különösen meg kell tanulni; hogy kitűnjék, hogy a törvénynek megrontói azok, akik azt más célra használják. Azután, hogy tekintélye megvetés tárgya ne legyen — miután méltatlan voltáról vallomást tett — egyúttal dicselkedve hirdeti, hogy az Isten kegyelme mivé tette őt. Végül a fejezetet egy súlyos kijelentéssel fejezi be, amellyel Timótheust megerősíti az igaz tudományban és jó lelkiismeretben, másokat pedig a Hymenaeus és Alexander példájával megfélemlíti.

A második részben rendelí, hogy a nyilvános könyörgésekben mindenkit ajánljanak az Istennek, kiváltképpen az uralkodókat és hivatalnokokat; s mellékesen érinti, hogy mi hasznot húz a világ a polgári kormányzásból. És hogy miért kell mindenkiért könyörögni, azt azzal indokolja, hogy az Isten az által, hogy az evangéliumot és a Krisztus közbejárását mindenkinek odanyújtja, azt mutatja meg, hogy mindenkinek üdvösségét akarja. Ezt a saját apostolságával is megbizonyítja, mint aki különösképpen a pogány népek számára rendeltetett. Ezért mindenkit az Isten imádására szólít fel, akárhol lakják is valaki — aztán elbeszéli, hogy ilyen alkalommal a szent gyűlekezetben milyen szerénységet és alázatozságot kell az asszonyoknak tanusítaniok.

A harmadik részben, miután megemlíti, hogy milyen kitűnő hivatal a püspökség, az igazi püspök képét rajzolja meg és felsorolja azokat a kiváló tulajdonságokat, amiket a püspök-nél megkövetelnek. Azután megszabja, hogy milyeneknek kell lenniök a diakonusoknak s úgy az ők, mint a püspökök feleségének. S hogy minél nagyobb buzgóságot és lelkiismeretességet fordítson Timótheus mindezeknek megtartására, emlékeztetése idézi, hogy mit jelent az egyház igazgatásával foglalkozni, ami az Istennek háza és az igazság oszlopa. Végül az egész mennyei tudománynak legfőbb részét, mintegy sarkpontját említi fel, az Isten Fiának testben való megjelenését, amivel szemben minden egyéb semminek tartandó, amikkel — amint látta, a magok fitogtatására vetemedett emberek kizárólag foglalkoznak.

Ami a következőket illeti, a negyedik rész kezdetén szigorúan elítéli a házasságot és az étkezést korlátozó hamis tanokat, úgyszintén ama legfőbb dolgokkal össze nem illő haszontalan meséket.

Aztán megjegyzi az apostol, hogy ő maga, és a legfőbb dologhoz ragaszkodó istenfélők csak azok ellen harcolnak, akik nem képesek elviselni, hogy az élő Istenbe helyezzük remény-ségünket.

Az ötödik részben, miután a feddéseken mérséklést és szelidséget ajánl, az özvegyekről beszél, akiket akkor az egyház szolgálatába fogadtak. Tiltakozik az ellen, hogy kivétel nélkül minden özvegyet felvegyenek, hanem csak azokat, akik arra-valóságukat egész életükkel bebizonyították s a 60-ik évet elérték és semmiféle családi terhük nincs. Azután a presbyterekre

tér át és figyelmeztetést ad arra, hogy miképpen kell velük banni úgy az életmódot, mint a tanítást illetőleg. Ezt a tanítást egy súlyos bizonyítással mintegy szentesíti és újból tiltakozik az ellen, hogy egyeseket meggondolatlanul a presbyterek sorába felvegyen. Azután tanácsolja, hogy egészségének fenntartása céljából víz helyett bort igyék. A fejezet végén pedig inti, hogy a nem nyilvános bűnöknel a megítélésben óvatos legyen.

A hatodik részben a szolgák kötelességéről rendelkezik, ez alkalommal korhojja a hamis tanítókat, akik hivalkodó elmélkedés felett vitatkozva, inkább meggazdagodásra, mint építésre törekednek s kimutatja, hogy milyen veszedelmes betegség a kapzsiság. Ezután ismét a fennebbihez hasonló bizonyításhoz fordul, nehogy a Timótheusnak adott utasítás hiábavalónak tünjék fel. Végül, miután mellékesen megemlékszik a gazdagokról, ismét ójva Timótheust, hogy haszontalan tanításokba bele ne keveredjék.

* * *

A görög *Vulgata*-val, mely azt mondja, hogy ez a levél Laodiceából küldetett el, nem értek egyet. Ugyanis, Pál a börtönből a Kolosszébeliékhöz írt levélben azt állítja, hogy a Laodicea-beliéket sohasem látta: s ezért azok, akik azon a véleményen vannak, amelyet nem fogadok el, kénytelenek Kiszáziában két Laodiceát felvenni, holott az írók csak egyet ismernek. Továbbá Pál, saját szavai szerint, Timótheust Efézusban hagyta hátra, amikor Macedoniába ment. Ezt a levelet vagy útközben írta, mielőtt oda megérkezett volna, vagy visszatérése után, miután utazását már befejezte. Az bizonyos, hogy Macedoniától sokkal messzebb van Laodicea, mint Efézus, s nem valószínű, hogy visszatérése alkalmával Efézust mellőzve Laodiceába ment volna: különösen, mivel Efézusba sok dolog hívta. Ennélfogva inkább úgy gondolom, hogy máshonnan írta. Ámbar ennek nincs olyan nagy jelentősége, hogy a más nézetten levőkkel vitatkozni akarnék — mindenki maradjon meg a maga véleménye mellett — csak azt említem meg, ami (az én véleményem szerint) elfogadhatóbb.

Magyarázó jegyzetek az első levélhez.

I. RÉSZ.

1. Pál, Jézus Krisztus apostola a mi megtartó Istenünknek és Jézus Krisztusnak a mi reménységünknek rendelése szerint,

2. Timótheusnak, az én igaz fiamnak a hitben: Kegyelem, irgalmasság és békesség Istentől, a mi Atyántól és Krisztus Jézustól, a mi Urunktól.

3. A miképpen Maczedóniába menetelemkor kértelek téged, hogy maradj Efézusban, hogy megmondjad némelyeknek, ne tanítsanak más tudományt,

4. Se mesékkel és vége-hossza nélkül való nemzetségi táblázatokkal ne foglalkozzanak, a melyek inkább versengéseket támasztanak, mint Istenben való épülést a hit által.

1. *Pál apostol.* Ha csak Timótheushoz írta volna ezt a levelet, nem kellett volna az „apostol” címet hangsúlyozni s olyan értelemben tenni a névéhez, ahogy van. Nem lehet ugyanis kétség az iránt, hogy Timótheus megelégedett volna tisztán csak a név megemlítésével: hiszen tudta, hogy Pál a Krisztus apostola s nem volt szükség semmiféle bizonyításra abból a célból, hogy benne bízzék, önként is eléggé kész volt arra, s hosszas érintkezés folytán hozzászokott ahhoz. Tehát inkább másokért van ez a megnevezés, akik nem voltak hajlandók meghallgatni őt, vagy nem könnyen nyugodtak bele beszédeibe. Az ilyen emberek végett vallja magát Krisztus apostolának, hogy ne merészeljék kevésre becsülni, amit ír. S apostoli hivatását az Isten rendelésével vagy határozatával bizonyítja: mivel senki sem teheti magát apostollá, hanem akit az Isten arra rendelt, az valóban apostol és méltó a tiszteletre. Apostolságának pedig nemcsak Istent az Atyát teszi szerzőjévé, hanem a Krisztust is hozzákapsolja. Mert az egyház igazgatásában semmit sem tesz az Atya, csak a Fiú által, azaz együttesen a Fiúval.

Az *Istent megtartónak* nevezi, amely címmel gyakrabban a Fiút szokta illetni. De az Atyához inkább illik ez, azért is, mert Ő az, aki a Fiút nekünk adta. Tehát méltán tulajdonítja mind

a kettőnek a mi megtartásunk dicsőségét. Mert ugyan honnan van a mi megtartásunk? Nemde onnan, hogy az Atya úgy szeretett minket, hogy Fia által akart megtartani. Hogy aztán *Krisztust a mi reménységünknek* nevezi, sajátyszerűen illik ez a Krisztushoz. Ugyanis akkor kezdünk igazán remélni, amikor a Krisztusra tekintünk: amennyiben egyedül csak benne rejlik a mi üdvösségünk forrása.

2. *Timótheusnak, az én igaz fiamnak.* Nem jelentéktelen dicséret az, amivel Pál azt fejezi ki, hogy igaz és nem méltatlan fiának nevezi Timótheust: s azt akarja, hogy ilyenek ismerjék el mások is. Ezért Timótheust úgy ajánlja, mintha a második énje volna. De, hogy illik ez össze Krisztus véleményével: „Atyátoknak se hívjatok senkit e földön?” (Máté 23 : 9) Ugyazintén az apostolnak azon állításával: Ha test szerint sok atyátok is van, mindazonáltal egy a lelkek Atyja? (I. Kor. 4 : 15, Zsid. 12 : 9). Nézetem szerint Pál úgy alkalmazza magára az Atya nevet, hogy az Isten dicsőségéből szemernyit sem tagad meg s nem von el. Közmondászerűen fejezte ki magát: Az alárendelt nem harcol felettesével. Ilyen Pálnál az atyai cím, Istennel való vonatkozásban. A hitben mindenkinek egyedüli atya az Isten, mivel a maga igéjével és Szentlelkével mindenkét megújít s mivel egyedül ő az, aki a hitünket megerősíti. De akiket arra méltat, hogy ebben szolgálai legyenek, azokat az ő tiszteletének közlésére el is bocsájtja; de úgy, hogy az a szolgálat neki kisebbitésére ne váljék. Tehát Timótheusnak lelki atya az Isten; mégpedig hogy úgy mondjuk, az egyedüli. De Pál, aki az Isten szolgálója volt, a Timótheus születése tekintetében mintegy másodjogon magának követeli az atyai címet.

Kegyelem, irgalmasság. E szerint szokása ellenére az irgalmasságot középre tette, talán különös szeretetből Timótheus iránt, s nem tartja be szigorúan a sorrendet; mert, ami későbbeni, előbbre teszi, t. i. a kegyelmet, mely az irgalmasságból következik. Ugyanis először kegyelmébe fogad az Isten s azután szeretetével elhalmoz, mivel irgalmas. Különbben nem szokatlan dolog a magyarázat érdekében az okot az okozat után tenni. *A kegyelem és béke kifejezésekről* másutt szólunk.

3. *Amiképpen kértelek téged.* Vagy a beszéd hézagosa, vagy a görög kötőszó *iva* felesleges. Egyébként az értelem mind a két módon világos. Először emlékezetébe idézi Timótheusnak, hogy miért kérte arra, hogy Efézusban maradjon. Ugyanis, mivel ezt az annyira kedves és hűséges munkatársát magától csak nehéz kényszerűségből bocsátotta el, hogy kötelességét, melynek elvégzésére más akárki nem volt hozzá hasonló, buzgón elvégezze, e gondolatnak Timótheust erősen kellett ösztönöznie nemcsak arra, hogy az időt hiába ne vesztegesse, hanem, hogy magát kitűnően és ne közönséges módon viselje. Ezért mintha feddené, arra inti, hogy szálljon szembe az áltanítókkal, akik a tiszta tudományt meghamisították. Hogy Efézusban a saját szerepét

Timótheusra bízta, ebből lelkiismeretes gondoskodását kell észrevennünk. Mert úgy fáradozott a későbbi gyülekezetek megszervezésében, hogy az előbbieket ne maradjanak pásztor nélkül. S valóban nem kisebb erény a szerzeményt megtartani, mint valamit megszerezni. A „megmondjad“ kifejezés a hatalmat jelenti, amennyiben Pál hatalommal ruházta fel Timótheust, hogy másokat megfédje.

*Ne tanítsanak más tudományt.**) A görög szó, melyet Pál használt összetett szó s azért vagy úgy fordítható, hogy *másként*, azaz új módszerrel tanítani, vagy *mást* tanítani. Az Erasmus „kutatni“ fordítása nem tetszik nekem, mivel azt a hallgatókra lehetne érteni. Pedig Pál azokról beszél, akik nagyravágyásból új tanítási módot alkalmaztak. Ha úgy értelmezzük, hogy *másként* tanítani, világosabb lesz. Ugyanis ezzel a kifejezéssel óvja Timótheust, hogy ne tűrje, hogy új tanítási módszereket vezessenek be, amelyek nem vágnak össze azzal az igazi és természetes módszerrel, amelyen ő tanított. Így egy másik levelében a hypotyposist, azaz az ő tanításának eleven módszerét ajánlja. Mert miként egy az Istennek igazsága, úgy annak előadási módja is egyszerű, azaz a legkevésbé sem felcicomázott, melyen inkább érzik a lélek méltósága, mint az emberi ékesszólás pompája. Aki ettől eltér, magát a tanítást ferdíti el és hamisítja meg. Tehát azt, hogy „másként tanítani“ a külső formára kell vonatkoztatni. Ha úgy értelmezzük, hogy „mást tanítani“, az az anyagra vonatkozik. Mindazáltal meg kell jegyezni, hogy nemcsak azt a tanítást nevezi másnak, amelyik az evangélium tiszta tanításával nyíltan szembeszáll, hanem, amelyik a tiszta evangéliumot új és idegen jelekkel vagy megrontja, vagy istentelen okoskodásokkal elhomályosítja. Mert minden emberi koholmány annyi, mint az evangélium megrontása. És akik az Irással istentelen módon játszanak, azért, hogy a keresztyénséget dicsekedés céljaira fordítsák, homályt borítanak az evangéliumra. Eszerint az ilyen tanítási mód teljesen idegen az Isten ígétől és a tanításnak attól a tisztaságától, amelyben megmaradásra inti Pál az efézusiakat,

4. *Se mesékkel ne foglalkozzanak.* Meséknek nevezi (véleményem szerint) nem annyira a hazug kitalálásokat, mint inkább a haszontalan fecsegéseket, vagy semmiségeket, amiknek semmi alapjuk nincs. Ugyanis megtörténhetik, hogy valami nem hazugság, mégis mese. Ilyen értelemben írt mesetörténelmet Suetonius Tranquillus, Lívius meg mesélt a nélkül, hogy alaptalanul fecsegett volna. Nem kétséges, hogy a görög szó „μῦθος“ (ezt a szót használja itt Pál) haszontalan semmiséget (φλυαρία) jelent. Azzal, hogy példa kedvéért egy esetet felhoz, minden kétséget eloszlat. Mert a mesék közé számítja a nemzetségekről való fejtegetéseket: nem azért, mert minden hazugság, amit

*) Kálvin így fordítja: Ne aliter doceant = Másképp ne tanítsanak.

azokról mondani lehet, hanem mivel hiábavalók és eredménytelenek. Így lesz tehát helyénvaló megfédíteni ezt a helyet: Ne foglalkozzanak mesékkel, amilyenek a nemzetségtáblák. Ilyen az a mese-történelem, melyről Suetonius említést tesz, s amely a tudósok közül is a józanesszűek előtt méltán nevetséges volt mindig. Mert lehetetlen, hogy nevetséges ne legyen az ilyen fáradozás, azaz a dolgok hasznos ismeretét háttérbe szorítva az Achilles, vagy utódainak kutatásaival tölteni az időt s a lelket Priamus fiainak felsorolásával fárasztani. Ha gyerekes tudománynál sem tűrjük meg ezt, ahol gyönyörködtetésről van szó, mennyivel kevésbé lehet túrni a mennyei bölcsességnél?

A nemzetségi táblázatokat vegnélkülieknek mondja, mivel a hiábavaló buzgólkodásnak nincs határa, s mivel útvesztőből (labyrinthus) útvesztőbe kerül.

Versengéseket. A tanítást az eredményből ítéli meg. Amelyik nem épít, el kell vetni ezt, még ha más hibája nem is volna; amelyik pedig csak versengések fölkelésére való, azt kétszeresen kárhözhatni kell. Ilyenek az elmésségek is, melyekkel a nagyravágyó emberek elméjüket élesítik. Jegyezzük meg tehát, hogy minden tanítást abból a szempontból kell megvizsgálni és csak azt helyeseljük, amelyik épít: amelyek pedig haszonnélküli vitatkozásokra nyújtanak anyagot, azokat, mint az Isten egyházához nem méltókat, el kell utasítani. Ha ezt a vizsgálatot néhány évszázadon keresztül alkalmazták volna, — mégha sok tévedés fertőzte is meg az Isten tiszteletét, — bizonyára nem hatalmasodott volna el az az ördögi vitatkozó módszer, mely a skolasztikus teológia névre tett szert. Mert ugyan mit tartalmaz az civódásokon, vagy az üres elmélkedéseken kívül, amiből semmi haszon sem származik? Azért minél jobban ért valaki ahhoz, annál szerencsétlenebbnek kell mondanunk. Tudom, hogy a mentegetőzéseknek milyen leplébe burkolják azt; de mégsem érik el soha, hogy Pálnak ne volna igaza, amikor az ilyen tanításokat mind elítéli.

Istenben való épülés. Mert az ilyen elmésségek építenek a dolyfösségben, építenek a hiúságban, de nem az Istenben. Istenben való épülésnek nevezi azt, melyet az Isten helyesel, vagy amelyik az Isten szerint való. Továbbá azt tanítja, hogy az épülés a hitben áll; de ezzel nem zárja ki sem a szeretetet, sem az Isten félelmét, sem a bűnbánatot: mert lehetnek-e mások mind ezek, mint a hit gyümölcsei, amelynek mindig kegyesség a szülőlte. Mivel Pál tudta, hogy Isten tisztelete csak a hiten alapul, ennél fogva elegendőnek tartotta egyedül a hitet megemléteni, mint mindennek a forrását.

5. A parancsolatnak vége pedig a tiszta szívől, jó lelkiismeretből és igaz hitből való szeretet,

6. Melyektől némelyek eltévelyedvén, hiábavaló beszédre hajlottak:

7. Kik törvénytánítók akarván lenni, nem ér-

tük, sem a miket beszélnek, sem a miket erősítgetnek.

8. Tudjuk pedig, hogy a törvény jó, ha valaki törvénytiszteletben él vele,

9. Tudván azt, hogy a törvény nem az igazért van, hanem a törvénytaposókért és engedetlenekért, az istentelenekért és bűnösökért, a latrokért és fertelmesekért, az atya- és anyagyilkosokért, emberölőkért,

10. Paráznákért, férfifertőtlenekért, emberrablókért, hazugokért, hamisan esküvőkért, és a mi egyéb csak az egészséges tudománnyal ellenkezik,

11. A boldog Isten dicsőségének evangyélioma szerint, mely reám bízott.

Minthogy azok a semmirekellők, akikkel dolga volt Timotheusnak, a törvény leple alatt hencegtek, azért Pál előrelátásból azt tanítja, hogy a törvény nemcsak semmit sem segít nekik, hanem inkább ellenük van: ellenben az ő tanítása az evangéliummal nagyon jól összevág. Mert az az ő védekezésük nem különbözött attól, amit velünk szemben ma azok a szimatolók állítanak, t. i. hogy mi semmi másra nem törekszünk, mint arra, hogy a szent teológiát tönkretessük, mintha azt pusztán csak ők melengetnék a keblükön. Ugy beszéltek ők a törvényről, hogy Pállal szemben gyűlöletet keltsenek. Mert mit akar Pál? Hogy azokat a füstöket eloszlassa, saját foglalkozásával bizonyítja, hogy az ő tanítása a törvénnyel jól megegyezik; ellenben helytelenül visszaélnék a törvénnyel azok, akik azt más célra használják fel. Miként ma az igazi teológia meghatározása után világosan kitűnik, hogy mi annak a megújítását akarjuk, miután megtépdesték és megcsufolták azok a haszontalanok, akik theologus címükkel póffeszkedve a hig és rideg semiségeken kívül semmivel sem rendelkeznek.

„A parancsolatot“ itt a törvény helyett használja, mint részt az egész helyett.

5. *Tiszta szívből való szeretet.* Ha a törvényt abból a célból kell alkalmazni, hogy a szeretetben, mely a hitből és a jó lelkiismeretből ered, épüljünk; ebből következik, hogy hamisan magyarázzák a törvényt azok, akik annak tanítását nevetséges vizsgálódásokra fordítják. Egyébiránt nem fontos, hogy a szeretetet itt a törvénynek mind a két táblájára vonatkoztassuk-e, vagy csak a másodikra. A parancs az, hogy az Istent teljes szívből szeressük s felebarátainkat, mint önmagunkat. De mikor a szeretetről a Szentírásban említés történik, az többnyire a második részre vonatkozik. Nem kételkedném azon, hogy itt az Isten és felebarátunk iránti szeretetet érti Pál, ha pusztán csak a szeretet szót említette volna. De mivel hozzateszi a hitet s a jó lelkiismeretet és a tiszta szívet, az a magyarázat, melyet itt adok, nem lesz eltérő az ő véleményétől s összeillik az előtűnk levő hellyel is. A törvénynek az a lényege, hogy az Istent igaz hittel és tiszta lelkiismerettel tiszteljük; továbbá, hogy egymást kölcsönösen szeressük. Aki ettől eltér, az az Isten törvé-

nyét azzal, hogy más célra csúri-csavarja, megcsúfolja. De kétséget támaszthat itt az a körülmény, mintha a szeretetet elébe tenné a hitnek. Véleményem szerint nagyon gyerekesen okoskodnak azok, akik így gondolkoznak. Ugyanis a szeretet azért, mert az első helyen van említve, jelentőségben nem az első, amennyiben azt is tanítja Pál, hogy az a hitből származik. Az ok pedig sorrendben megelőzi a saját okozatát. Ha kellően mérlegeljük az egész szöveget, úgy áll a dolog, ahogy Pál mondja, mintha ezt mondta volna: Azzal a szándékkal adta Isten a törvényt, hogy a hitben neveljen, ami a jó lelkiismeretnek és szeretetnek anyja. Így a kezdetnek a hitből és nem a szeretetből kell kiindulnia.

A tiszta szív és a jó lelkiismeret keveset különbözik egymástól. Mind a kettő a hitből származik. A tiszta szívról ugyanis azt mondja a Csel. 15:9, hogy Isten a hittel a szíveket megtisztítja; a jó lelkiismeretről pedig azt mondja Péter (I. 3:21) hogy annak alapja a Krisztus feltámadásában van. Ezután úgy szól az apostol tanítása, hogy sehol sincs igaz szeretet, ahol nincs Istenfélelem és tökéletes jó lelkiismeret. S azt sem kell figyelmen kívül hagyni, hogy mindeniknek külön külön jelzőt ad. Mert nincs közönségesebb dolog s nincs semmi könnyebb, mint a hittel és a jó lelkiismerettel dobálózni és kérkedni. De ugyan hányadik ember az, aki tetteivel igazolná, hogy minden hazugságtól mentes? Különösen megjegyzendő a hit jelzője, mely azt fejezi ki, hogy hamis ennek a megvallása, ha nem tűnik ki a jó lelkiismeret s nem mutatkozik meg a szeretet. Mivel az emberek üdvössége a hitben áll s az Isten tökéletes tisztelése a hitben, a jó lelkiismeretben és szeretetben: nem lehet csodálkozni azon, ha Pál ezekben állapítja meg a törvény lényegét.

6. *Melyektől némelyek eltévelyedvén.* Szigorúan megmarad a kitűzött cél mellett. Ugyanis ez a szó, hogy *ἀποχέω*, melynek participiuma szerepel itt, a céltól való eltérést, vagy eltévelyedést jelenti. Feltűnő hely, ahol a szócséplés vádjával illet minden olyan tanítást, melynek nem ez az egyedüli célja, s egyúttal arra is int, hogy mindenkinek gondolkozása megfiúsul, míhelyt másfelé tekint. Megtörténhetik, hogy a haszontalan elmésségek sokakat bámulatba ejtenek, mindazáltal megmarad a Pál állítása, hogy: Ami a kegyességben nem épít, *haszontalan fecsegés* az. Ezért nagyon kell vigyázni, hogy az Isten szentséges beszédében ne keressünk egyebet, csak az *erős építést*; különben példás szigorúsága megbünteti közülünk azt, aki azzal visszaél.

7. *Akarván lenni.* Nem azokat feddi, akik a törvény tanítását nyíltan támadják, hanem inkább azokat, akik úgy viselkednek, mint annak tanítói. Azt mondja, hogy az ilyenek semmihez sem értenek, amikor haszontalan kérdésekkel foglalkoznak s egyúttal korholja dölyfösségüket, amikor hozzateszi, hogy „amiket erősítgetnek“. Mert nem találhatók az ismeretlen dolgoknak vaktában való idézésére vakmerőbb emberek, mint az

ilyen mesék mesterei. Látjuk ma is, hogy milyen göggel és komorsággal döngik mesteri meghatározásaikat a Sorbon féle iskolák. S miféle dolgokról? Amelyek az emberi elme előtt teljesen titokzatosak, amiket sem a Szentírás igéje, sem semmiféle nyilvánlatkoztatás soha világosságra nem hozott. Erősebb meggyőződéssel bizonyítják az ő purgatoriumokat, mint a halottak feltámadását. S ha azt, amit a szentek közbejárásáról hazudoznak, az emberek nem tartják biztos jövődőlésnek, kiabálják, hogy az egész hitélet felfordult.

Minek említem az isteni papi uralmakról (hierarchia), a viszonylagosságokról és hasonló koholmányokról szóló szörnyű útvesztőket? Nincs ennek határa. Az apostol hirdeti, hogy ezekben mind beteljesedik az, amit a régi közmondás így fejezett ki: „Vakmerő a tudatlanság“ s miként a Kol. lev. 2:4 mondja, hogy: A testi érzéstől felfuvalkodottak tudatlanságra hajlamosak.

8. *Tudjuk pedig, hogy a törvény jó.* Ismét előveszi a rágalmat, amellyel őt elhalmozták. Mert valahányszor a rágalmazóknak képmutatásával szembeszállt, ezek, mint valami paizssal, a törvénnyel védték magukat. Hogyan? Azt akarod, hogy a törvény el legyen temetve s kitörülve az emberek emlékezetéből? Pál, hogy ettől a rágalomtól azokat elűzze, beismeri, hogy a törvény jó, csak *törvénytisztelettel* kell élni vele. Itt a rokontörzsű szavakból következtet, amennyiben a „*törvénytisztelet*“ magától a „*törvény*“-től származik. A továbbhaladás önként értendő. Azt tanítja ugyanis, hogy a törvény jól összeillik az ő tanításával. Aztán azok ellen fordítja ezt, akik a törvényre hivatkoznak.

9. *A törvény nem az igazért van.* Nem szándéka az apostolnak értekezni a törvény által követelt kötelességekről; amit mond, azt az érdekelt személyekre mondja. Mert sokszor megtörténik, hogy, akik azzal kérkednek, hogy a törvénnyel buzgón foglalkoznak, egész életükkel azt árulják el, hogy legelső sorban ők a törvénynek megvetői. Ennek ma kitűnő példáját láthatjuk azokban, akik az igazság műveinek szószólóiként és a szabadakarat híveiként szerepelnek. Állandóan ajkukon hordják az élet tökéletes szentségét, jó tetteiknek jutalmazását: de egész életük azt kiáltja, hogy több mint hitetlenek és istentelenek s mindenképpen kihívják maguk ellen az Isten haragját és az Isten ítéletét minden aggodalom nélkül megvetik. Nagyszerűen magasztalják a jónak és a rossznak szabad választhatását; de tetteikkel azt árulják el, hogy a Sátánnak szolgálói, mégpedig a szolgaságnak legerősebb bilincseibe verve. Mivel a Pál ellenségei ilyenek voltak, azért, hogy balga dolyfösségüket fékezze, azt a tanítást adta nekik, hogy a törvény, mint Isten kardja az ő megsemmisítésükre ki van húzva; ellenben neki és a hozzá hasonlóknak nincs okuk arra, hogy a törvényt félelmetesnek, vagy gyűlöletesnek tartsák; mert ez a kegyeseknek és Isten önkéntes tisztelőinek nem ellensége. Tudom, hogy egyes férfiak e szavakból finomabb értelmet olvasnak ki, mintha Pál a törvény

természetéről tisztán theológus módon vitatkoznék. Ugyanis arra következtetnek, hogy a törvénynek semmi köze az Isten fiaikhoz, akik a Szentlélek ereje által újjá-születtek, mivel nem az igazak részére hozott. De az összefüggés arra késztet, hogy ezt a mondatot egyszerűbben értelmezzem. Ugyanis Pál abból a közönséges alapelvől indul ki, hogy „a rossz erkölcsökből származtak a jó törvények“ s azt állítja, hogy a törvény az istentelenek gonoszságának korlátozására szolgál, mivel azok, akik önként jók, nem szorúlnak a törvény parancsára. Most az a kérdés, vajjon a halandók közül csak egyetlen egy is kivethető-e ebből a számból? Azt felelem erre, hogy Pál itt nem azokat nevezi „igazaknak“, akik minden tekintetben tökéletesek (ilyeneket nem lehet találni!) hanem, akik szívöknek minden dobbanásával a jó felé törekednek: úgyhogy számukra a kegyes törekvés mintegy önkéntes törvénnyé lesz, anélkül, hogy más ösztönzésre, vagy fékezésre lenne szükségük. Tehát ellenfeleinek arcátlanságát akarta leleplezni, akik a törvény nevével felfegyverkeztek a kegyes férfiakkal szemben, akik egész életükkel a törvény igaz parancsát fejezték ki; ellenben nekik ugyancsak szükséges volt a törvény; mégsem törődtek vele. Ezt jobban kifejezi az ellentétnek szembeállításával.

Hogyha valaki nem is engedi meg azt, hogy Pál az ő ellenfeleinek hallgatagon és mellesleg szemére veti ezeket a felsorolt bűnöket; legalább megmarad a rágalom elhárítása, mert, ha a törvénynek őszinte és nem alattomos szolgálata vezetné őket, inkább fel kellett volna szerezni magukat annak fegyvereivel, hogy a bűnökkel és gonoszságokkal harcoljanak, ahelyett hogy nagyravágyásukat és haszontalan fecsegésüket a törvénnyel leleplezzék.

Törvénytisztelet és engedetlenség. A jogtalankodókat a magyarázók helyesebben törvénytiszteletnek fordíthatják volna, az *ὀρθοῦς* görög szó jelentésének megfelelően, akiktől keveset különböznek a második helyen említett engedetlenség. A bűnösök alatt az istentelen embereket érti, vagy az alávaló és fertelmes életűeket. Nem volna képtelenség, ha a *hitetlenek* és *istentelenek* elvetemülteknek és fertelmeseknek fordítanók is, ámde a nem nagy jelentőségű kifejezéseknél nem akartam olyan szigorú lenni.

Lopásnak (plagium) a régiéknél egy idegen rabszolgának elrablását vagy felbujtogatását nevezték; vagy egy szabad embernek csalárd eladását. Ha valaki többet akar erről tudni, forduljon a jogtudósoktól a Flavius féle törvényhez. Egyébiránt Pál itt csak egyes eseteket érint, amelyek röviden minden törvényességét egybefoglalnak. Alapja a törvénytiszteletnek a nyakasság és lázadozás, amit a két első szóval fejezett ki. Ugy látszik, az istentelenekkel és bűnösökkel az első és második tábla ellen vétőket jelöli meg és ezek után teszi az elvetemülteket és fertelmeseket, vagy a gyalázatos étellel megfertőzötteket. Mivel kivált-

képpen háromféle módon éri a felebarátokat sérelem: erőszak, családság és szenvedély következtében; ezt a három lehetőséget sorolta fel, amint világosan kitűnik. Az erőszak az emberlőknél és szülőgyilkosoknál nyilvánul meg; második helyen az ocsmány szenvedélyeket említi fel, harmadik helyen pedig a családságok és más szégyenletes tettek következnek.

10. És ami egyéb... Ezzel a résszel az a célja, hogy fényes bizonyosságát adja annak, hogy az ő evangéliuma mennyire nem harcol a törvénnyel. Megvallja ugyanis, hogy tanításával helyesli azt a felfogást, melyet az Ur adott az ő törvényével mindazokkal szemben, amik az igazi tanítással ellenkeznek. Ebből következik, hogy azok, akik az evangéliumtól eltávoloznak, legkevésbé sem értik a törvény lelkét: hanem annak csak árnyékát kutatják. Az igaz tanítás ellentéte az üres vizsgálódásoknak, melyek körül a fonák tudósok tehetetlenkednek — amint alább a 6:4 alatt mondja — s amelyek az eredménytelenség után méltán nevezhetők betegeseknek.

11. A dicsőség evangéliuma... a dicsőséges evangélium helyett, mellyel keményen kifogásolja azokat, akik az evangélium gyengítésére törekedtek, pedig abban az Isten a saját dicsőségét mutatja meg. S világosan hozzáteszi, hogy „amely rábizatott” hogy mindenki értse meg, hogy az Isten evangéliuma nem más, mint amit ő hirdet s ezért minden mese, amiket fennebb elutasított, idegen úgy a törvénytől, mint az evangéliumtól.

12. És hálát adok annak, a ki engem megerősített, a Krisztus Jézusnak, a mi Urunknak, hogy engem hívnek ítél, rendelvén a szolgálatra.

13. Ki előbb istenkáromló, üldöző és erőszakoskodó valék: de könyörült rajtam, mert tudatlanul cselekedtem hitetlenségemben;

12. És hálát adok... Nagy az apostoli hivatal méltósága, amit Pál magának követelt, pedig előbbi életét tekintve korántsem lehetett méltó akkora tisztességre. Ezért, hogy kevélységgel meg ne vádolják, kénytelen a saját személyéről is megemlékezni. Őszinte vallomást tesz méltatlan mivoltáról, de hangosan hirdeti, hogy ő az Isten kegyelméből apostol. Sőt azt, a mivel — úgy látszik — méltóságát kisebbitte, a saját hasznára fordítja, mert így annál jobban ragyog benne az Isten kegyelme. Midőn Krisztusnak hálát ad, elhárítja magát az irigységet s egyúttal elvágja azt a kérdést, hogy: Méltó-e vagy nem egy olyan megtisztelő hivatalra? Semmi tekintetben sem tünteti ki magát, elég neki, hogy őt Krisztus választotta el. Némelyek arra használják fel az ilyen kifejezéseket, hogy alázatosságukat fitogtassák, de a Pál őszinteségétől messze járnak, akinek az volt a szándéka, hogy nemcsak bátran dicsekedjék az Urban, hanem a saját dicsőségét utána tegye mindennek. S miért ad hálát? Azért, hogy szolgálatba állíttatott. Ebből arra következtet, hogy hűségnek íteltetett. Ugyanis Krisztus nem vesz magához részrehajlásból

akárkiket, hanem csak az arra alkalmasokat választja el; tehát akiket erre a tiszteletre méltatott, azokat mint méltókat becsülik meg mi is. Ezzel nem áll ellentétben, hogy Judás a Zsolt. 109:9 jóvendőlése szerint rövid időre felmagasztaltatott, de nemsokára elbukott. Ugyanis más volt a Pál helyzete, miként más célra és más feltétel mellett is nyerte a megtiszteltetést, midőn Krisztus kijelentette, hogy neki választott edénye lesz. (Csel. 9:15.) De úgy látszik, hogy Pál ilyen módon a hűségét, mellyel korábban kitűnt, elhivatásának okául tekinti. Ha így volna, hamis volna és képtelenség a hálaadás. Mert apostoli hivatalát nem annyira az Istennek tulajdonítaná, hanem a saját érdemének. Azt mondom tehát, hogy nem az az értelme ennek, hogy azért vétetett volna be az apostolok közé, mert az Isten előre látta, hogy hűséges lesz. Mert semmi jót nem láthatott benne előre Krisztus sem, csak amit az Atya rábizott. Ezért mindig igaz marad ez a kijelentés: Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket. (János 15:16.) Inkább hite mellett akart bizonyosságot felhozni abból, hogy Krisztus apostolnak választotta el. Mert akiket így választ el, azokra nézve mintegy parancsot ad, hogy őket híveknek tartsák. Szóval ez az elválasztás nem vonatkozik az előzetes ismerésre, hanem inkább annak a bizonyosságát jelenti, amiben az embereket részeltetni lehet; mintha azt mondta volna, hogy: Hálát adok a Krisztusnak, aki azzal, hogy szolgálatára elhívott, nyilvánvalóvá tette, hogy az én hűségemet helyesli. E közben felemlíti Krisztusnak más jótéteményeit is, hogy t. i. őt megerősítette, más szóval, hogy hatalmassá tette. Ezzel nemcsak arra gondolt Pál, hogy őt eredetileg az Isten keze arra képezte ki, hogy alkalmas legyen hivatásának betöltésére, hanem egyúttal a kegyelemnek állandóságára is, amelyet tapasztal. Mert nem lett volna elég, hogy őt Krisztus egyetlenegyszer hűségnek ítélte, ha állandó segedelmével nem erősítette volna; tehát mind a két esetben megvallja, hogy Krisztus kegyelmének köszöni, hogy egyszer felmagasztaltatott és hogy abban az állapotban megmaradt.

13. Istenkáromló és üldöző, vagyis az Istennel szemben gyalázkodó, az egyházzal szemben üldöző és erőszakoskodó. Látjuk, hogy milyen nyíltan beismeri, amit neki szemére vehetnek, hogy mennyire nem kisebbiti a saját bűneit s milyen bátran bevallja méltatlan voltát, hogy ezzel az Isten kegyelmének nagyságát jobban feltüntesse. Ugyanis nem elégszik meg az „üldöző” címmel, hanem szenvedélyét és indulatosságát inkább akarta más néven, az „istenkáromló” szóval kifejezni.

Mert tudatlanul cselekedtem a hitetlenségben. Bocsánatot nyertem — így szól — az én hitetlenségemért, mivel az tudatlanságból származott. Mert hiszen az üldözés és erőszakoskodás nem volt egyéb, mint a hitetlenség következménye. Ugy látszik tehát, hogy a megbocsátásra nincs lehetőség, csak a tudatlansággal való védekezés esetén? Mi következik ebből? Vajjon, ha

valaki tudva vétkezik, sohasem bocsátja meg az Isten? Erre az a feleletem, hogy meg kell jegyeznünk a *hitetlenség* szót, ami a Pál kijelentését a törvény első táblájára korlátozza. A második tábla áthágásai, még ha tudatosak is, megbocsátatnak; de aki az első táblát tudva és akarva megsérti, a Szentlélek ellen vét, mivel egyesén az Istennel száll szembe. Mert nem gyarlóságból esik el, hanem azért, mert az Isten ellen tör s rosszaságának biztos jelét adja. Ebből megérthetjük a Szentlélek ellen elkövetett bünt, ami először az Isten ellen való közvetlen szembeszállás útján az első tábla áthágásában, azután az igazságnak rosszindulatú elutasításában nyilvánul meg. Mert ha az Isten igazságát a makacs rosszaság el nem utasítja, akkor nincs ellenállás a Szentlélekkel szemben. Végül a hitetlenség általános (generalis) fogalomnak tekintendő, a rosszakaratú szándék pedig, amit az apostol a tudatlansággal szembeállít, különös (speciális) fogalomnak. Ennél fogva helytelenül cselekednek azok, akik a Szentlélek elleni bünt a második tábla áthágásába helyezik, valamint azok is, akik a hitetlenséget és elvakult szenvedélyt olyan nagy bűnnek tartják. Mert végül is a halandók akkor vétkeznek a Szentlélek ellen, amikor szándékosan háborút kezdenek az Isten ellen azért, hogy azt a fényt, amelyet nekik a Lélek nyújt, kioltás. Rettenetes valami az ilyen istentelenség és szörnyű vakmerőség. Kétséget nem szenved, hogy hallgatag fenyegetéssel meg akarta Pál félemlíteni azokat, akik egyszer megvilágosítottak, hogy a megismert isteni igazság ellen ne hadakozzanak, mert rájuk nézve végzetes lesz az eredmény. Mert ha a Pál elvetemültségét tudatlansága miatt meg is bocsátotta az Isten, azok, akik tudva és készakarva vétkeznek, semmi bocsánatot nem remélhetnek. De úgy látszik, hiába beszélünk a különbségről*): mert tudatlanság nélkül sehol sem lehet hitetlenség, amely mindig vak. Véleményem erre az, hogy a hitetlenek közül némelyek olyan vakok, hogy az igazságnak hamis látszata megcsalja őket; mások pedig annyira elvakultak, hogy a tudatos rosszakarat vesz erőt rajtuk. Pál sem volt teljesen ment a bűnös érzelmektől, de valami meggondolatlan buzgóság elragadta s azt hitte, hogy helyes amit cselekszik. Tehát Krisztusnak nem szándékosan, hanem tévedésből és tudatlanságból volt ellensége. A farizeusok sem voltak teljesen mentesek a tévelygéstől és tudatlanságtól, akik Krisztust rossz lelkiismerettel rágalmazták, de a nagyra-vágyás és az egészséges tanítás elleni istentelen gyűlölet, sőt az Istennel szemben való dühös makacsság arra ösztökölte őket, hogy rosszakaratúlag és szándékosan — nem tudatlanul — Krisztussal szembeszálljanak.

*): T. i. a tudatlanságból folyó és a szándékos hitetlenség közti különbségről.

14. Szerfelett megsokasodott pedig a mi Urunknak kegyelme a Krisztus Jézusban való hittel és szeretettel.

15. Igaz beszéd ez és teljes elfogadásraméltó, hogy Krisztus Jézus azért jött e világra, hogy megtartsa a bűnösöket, a kik közül első vagyok én.

16. De azért könyörült rajtam, hogy Jézus Krisztus bennem mutassa meg legelőbb a teljes hosszútűrését, példa gyanánt azoknak, a kik hiendenek ő benne az örök életre.

17. Az örökkévaló királynak pedig, a halhatatlan, láthatatlan, egyedül bölcs Istennek tisztesség és dicsőség örökkön örökké! Amen.

14. *Megsokasodott.* Az Istennek iránta való kegyelmét ismételtén magasztalja, nemcsak a rosszakarat megszüntetése és hálájának bizonyossága végett, hanem azért is, hogy azt szembeállítsa a gonoszak rágalmaival, akik egészen azon voltak, hogy az ő apostolságát elnyomják. Amikor pedig azt mondta, hogy a kegyelem *megsokasodott*, még pedig felette nagy mértékben, azt jelzi, hogy előbbi életének emléke eltöröltetett és annyira elenyészett, hogy a jók előtt semmit sem árt neki, hogy ő azelőtt olyan volt.

Hittel és szeretettel. Mind a kettő az Istenre vonatkoztatható, mégpedig olyan értelemben, hogy az Isten igazságosnak mutatkozott, s Krisztusban való szeretetének fényes bizonyosságát adta, amikor őt kegyelmére méltatta. Mégis inkább akarom egyszerűbben úgy érteni ezt, hogy a hit és a szeretet jelei és bizonyosságai annak a kegyelemnek, melyről megemlékezett, hogy ne gondolják róla azt, hogy hiába és meggondolatlanul dicsekedik. S a hitet szembeállítja a hitetlenséggel; a Krisztusban való szeretetet pedig a haraggal, melyet a hívőkkel szemben gyakorolt volt; mintha azt mondaná, hogy az Isten úgy megváltoztatta őt, hogy egészen más és új emberré lett. Tehát e jelek és eredmények miatt becsüli nagyra a kegyelem nagyságát, amely feltétlenül eltörlő előbbi élete emlékét.

15. *Igaz beszéd ez.* Miután hivatását a gyalázattal és igazságtalan gáncsoskodókkal szemben megvédte, nem elégszik meg ezzel, hanem a saját javára fordítja azt, amit ellenfelei gyalázatként a szemére vethettek. Azt mondja ugyanis, hogy az egyházra nézve hasznos, hogy ő megelőzőleg, mielőtt az apostolságra elhivatott volna, *olyan ember volt*, mivel ilyen módon a Krisztus mintegy biztosítékot adott minden bűnösnek a megbocsátás biztos reménységére. Mert amikor szörnyeteg és vérengző vadállatból *pásztorrá* változott, Krisztus feltűnő bizonyosságát adta iránta való kegyelmének, hogy abból mindenki bizalmat nyerjen a felől, hogy bármilyen súlyos és kegyetlen bűnök sem zárják el a hozzávezető utat az üdvösség tekintetében. De először egy általános véleményt nyilvánít ki: *Krisztus azért jött, hogy megtartsa a bűnösöket* — s ezt olyan ünnepélyes előszóval látja el, amilyent a legkomolyabb dolgokban szokott

használni. A vallás tanításánál a legfőbb tétel minden bizonnyal a következő: Krisztus eljött, hogy nekünk, elveszett embereknek üdvösséget hozzon. Ez az előszó legyen nekünk hangos kürt a Krisztus kegyelmének kikiáltására, hogy minél jobban higgyünk benne s legyen pecsétnyomónk, hogy azzal szívünkbe vessük bűneink megbocsátásáról a bizalmat, amely másként oly nehezen hatol be az emberi lelkekbe. Ugyan mi oka lehetett Pálnak, hogy ezekkel a szavakkal: „*igaz beszéd*“ felhívja a figyelmet, ha megtartatásuk felől az emberek magukban nem töprengenének mindig? Mert ha Isten az Atya ezerszer is felajánlja nekünk a Krisztusban való megtartatást s Krisztus maga is ezt hangoztatja az ő hivatásáról: mégsem szűnünk meg rettegni, vagy magunkban legalább is töprengeni a felől, hogy valóban így áll-e a dolog? Ezért valahányszor eszünkbe jut a bűnök megbocsátása felől valami kétség, tanuljuk meg azt *ezzel az előszóval*, mint valami pajzzsal elhárítani és tanuljuk meg, hogy az igazság kétségbevonhatatlan és méltó arra, hogy ellenvetés nélkül elfogadjuk.

A bűnösöket megtartani. Ebben a mondatban nyomaték van, mert akik meg is vallják, hogy Krisztus hivatása a megtartás, kissé nehezen nyugszanak bele abba a gondolatba, hogy az ilyen megtartás a bűnösökre is vonatkoznék. Ugyanis a mi gondolkozásunk mindig az érdemesség felé sodródik s míhelyt méltatlanságot látunk, azonnal megszűnik a bizalmunk. Tehát minél jobban nyomnak valakit a bűnök, annál nagyobb erővel meneküljön Krisztushoz, bizva abban a tanításban, hogy azért jött ő, hogy megtartást hozzon, nem az igaz embereknek, hanem a bűnösöknek. Azt is meg kell jegyezni, hogy Pál a Krisztus általános hivatásából veszi a bizonyítékot, nehogy az újdonság képzelenséggé tegye, amit a saját személyéről nem rég állított.

Akik közül első vagyok én. Nem lehet arra gondolni, hogy az apostol szerénységéből valótlant mondott volna, sőt éppen olyan őszinte, mint alázatos vallomást akart tenni, amely szíve mélyéből fakadt. De azt kérdezhetné valaki, hogy miért mondja magát a bűnösök között elsőnek, miután csak az igaz tanítás ismeretének hiánya miatt esett el, máskülönben egész életével kifogástalan volt az emberek előtt? Ezek a szavak éppen arra intenek, hogy az Isten előtt milyen súlyos és gyalázatos bűn a hitetlenség; kiváltképpen, ha ahhoz makacsság és dühös szenvedély járul. Könnyű dolog az embereknél a Pál vallomását enyhíteni s mint meggondolatlan túlbuzgóságot szépíteni; de Isten sokkal többre becsüli az engedelmisséget, semhogy a makacssággal párosult hitetlenséget könnyű vétségnek vegye. Ezért jól meg kell jegyeznünk ezt a helyet. Az olyan embert, aki a világ előtt nemcsak büntelen, de a legkiválóbb erényekkel tündöklék s igen dicséretes életet él, ha az evangélium tanításával szembe szállott, makacs hitetlensége miatt a legeslegnagyobb bűnösök közé soroljuk. Ebből megérthető, hogy mit érnek Isten előtt a

képmutatóknak összes csílogásai, ha Krisztusnak makacsul ellenszegülnek.

16. *Hogy benne mulassa meg először Krisztus az ő hosszútűrését.* Mikor azt mondja, hogy „*először*“, arra mutat rá, amit fennebb mondott, hogy t. i. ő az első a bűnösök között. Ezzel pedig azt fejezi ki, hogy Isten mindjárt kezdetben példányképet adott, hogy mint valami előkelő és pompás színházban, szemléltető legyen, s hogy senki se vonhassa kétségbe azt, hogy részére kész a megbocsátás, csak hittel közeledjék Krisztushoz. És valóban meg is szűnik minden kétségünk, midőn ennek a kegyelemnek példaképét, melyet keresünk, Pálban olyan világosan látjuk.

17. *Az örökkévaló királynak pedig.* Lelkesültségében ebben a felkiáltásban tör ki, mivel már nem volt szava, hogy halálját kifejezze. Az ilyen kitérőseknek akkor van helye, mikor kénytelenek vagyunk a dolog nagysága miatt beszédünket félbeszakítani. Már pedig mi lehet csodálatosabb, mint a Pál megtérése? Az ő példája mindnyájunkat arra int, hogy sohasem szabad az isteni elhívás kegyelmére gondolnunk a nélkül, hogy a csodálkozás el ne ragadjon. Az előttünk levő esetben a nagyszerű magasztalás Pál előző életének emlékezetét egészen elnyeli. Milyen megmérhetetlen az Isten dicsősége! A jelzők, amiket itt az Istenre ruház, jóllehet állandók, mégis különösen találóak. Örökkévaló királynak, vagy az örökkévalóság királyának nevezi az Isten, akiben változás nem eshetik soha. Aztán *láthatatlannak*, mivel megközelíthetetlen fényességben lakik, amint később mondja; továbbá *egyedüli bölcsnek*, mivel elnémit és megsemmisülésre kárhoztat minden emberi bölcseséget. Szóval arra a záradékra tér vissza, amelyet a Rómabeliekhez írt levelében használt (Róm. 11:33): „*Óh mélységes gazdagság stb., milyen titkosak az Isten ítéletei, milyen végéremehetetlenek az ő ítéletei.*“ Azt akarja ezzel mondani, hogy az Istennek véghetetlen és megmagyarázhatatlan bölcsességét olyan tisztelettel fogadjuk el, hogy — ha az ő művei felül is mulják a mi értelmünket — mégis a bámulat tartson fogva. Mindazáltal kétséges, hogy amikor az utolsó jelzővel azt mondja, hogy „*egyedül*“, vajjon minden dicsőséget egyedül az Istennek akar-e tulajdonítani, vagy egyedül *őt* nevezi bölcsnek, vagy pedig *egyedülinek* mondja. A második értelmezést inkább helyeslem. Ugyanis a jelen esetben nagyon helyenvaló volt, az emberi okosságot — bármilyen is lehetett az — az Isteni titkosatos gondolatának alárendelni. Nem lehet mégsem tagadni, hogy azt hirdeti, hogy egyedül az Isten méltó minden dicsőségre. Mert dicsőségének szikráit úgy szórja mindenütt az ő teremtményeire, hogy az csorbitatlanul birtokában marad. Mind a két esetben azt fejezi ki az apostol, hogy semmi dicsőség nincs az Istenén kívül.

18. Ezt a parancsolatot adom néked, fiam Timótheus, a rólad való korábbi jóvendölések szerint, hogy vitézkedjél azokban ama jó vitézséggel,

19. Megtartván a hitet és jó lelkiismeretet, melyet némelyek elvetvén, a hit dolgában hajótörést szenvedtek;

20. Kik közül való Himenéus és Alexander, kiket átadtam a sátánnak, hogy megtanulják, hogy ne káromkodjanak.

18. Ezt a parancsolatot adom. Amit a saját személyéről közbevetőleg mondott, az mintegy eltérés volt kitűzött céljától. Ugyanis amikor Timótheust tekintéllyel akarta felruházni, ezzel különösen neki magának kellett felruházva lennie. Tehát kellőképpen visszautasította azt a vélekedést, amely neki útjában állhatott. Most pedig, miután beigazolta, hogy az istenfélők előtt apostolságát azért, mert valamikor a Krisztus országát ostromolta, semmivel sem kell kevesebbre becsülni, az akadály elhárítása után visszatér buzdításának folytatásához. Tehát az a parancsa, amiről kezdetben megemlékezett.

Hogy Timótheust *fiának* nevezi, ezzel nemcsak jóindulatát bizonyítja vele szemben, hanem másoknak is figyelmébe ajánlja őt. Aztán, hogy tanítványát még jobban bátorítsa, visszaemlékezteti a megelőző jóvendölésekre, vagyis az Isten lelkének bizonyosságára, amit felőle korábban kapott. És valóban nem csekély ösztönzés volt Timótheusra nézve, hogy az ő szolgálatát Isten helyeselte és hogy isteni jóvendölés folytán hivatott el arra, még mielőtt az emberek szavazata elválasztotta volna. Rút dolog meg nem felelni az emberek várákoszásának, de mennyivel rútabb minden erőnkől meghiusítani az Isten akaratát! Amde tudnunk kell miféle jóvendölésekre gondol Pál? Némelyek azt hiszik, hogy valami kijelentés készítette volna Pált arra, hogy Timótheusszal munkáját összekösse, — aminek helyességét én is megengedem, — de hozzáteszem, hogy mások részére is voltak ilyen kijelentések; mert Pál nem ok nélkül beszél többszámú jóvendölésekről. Ezért az ő szavaiból arra következtünk, hogy Timótheusra vonatkozólag több jóvendölés volt, melyek őt a gyülekezetnek ajánlták. Ugyanis mivel még fiatal volt, e miatt könnyen gáncsolásnak lett volna kitéve s Pálnak is szemére vethették volna, hogy nagyon fiatal embereket idő előtt öregeket megillető hivatalokba állít. Ezenkívül Isten Timótheust nagy és fontos dolgokra szánta. Ugyanis nem közönséges ígérhirdető volt, hanem az apostolhoz nagyon közel állott s Pál távolléte alatt sokszor volt az ő helyettese. Ezért volt szükség különös bizonyítékra, hogy abból világosan kitűnjék, hogy nem az emberek meggondolatlansága bízta meg azzal a nagy feladattal, hanem maga Isten választotta el arra. Nem volt akkor szokásos és mindennapos dolog a próféták dicséreteivel ékeskedni: de mivel Timótheusban különleges tulajdonságok voltak, Isten azt akarta, hogy őt az emberek csak akkor hívják el, ha

az Isten saját szavával is helyesli azt, s azt akarta, hogy Timótheus hivatásának teljesítéséhez csak mint olyan fogjon hozzá, akit a próféták jóvendölése elhívott. Egészen hasonló módon állították hivatalba Pál és Barabás is. (Csel. 13:2.) Ugyanis ez az eset új és szokatlan volt s másképp nem kerülhették volna el az elhamarkodottság hírét.

Most valaki azt vethetné ezzel szembe: Ha az Isten az ő prófétája által előre kijelentette, hogy milyen munkás lesz Timótheus, mire való volt őt arra inteni, hogy *olyan* is legyen? Avagy az Isten jóvendölésének erejét meghiusíthatta-e? Azt felelem erre, hogy nem történhetett másképp, mint ahogy Isten megígérte; de e közben nem adhatta magát Timótheus tétlenségre és elpuhulásra, hanem eleven és tevékeny eszköznek kellett mutatkoznia, engedelmessé az Isten akaratának. Ezért Pál, mialatt őt ösztökélni akarja, nem ok nélkül említi a jóvendöléseket, melyekben Isten érette mintegy kezeskedett. Mert azok intették őt elhivatására. Ezért teszi hozzá, hogy „vitézkedjél azokban“ t. i. a jóvendölések tekintetében, amivel azt fejezi ki, hogy Timótheusnak az Istennek ilyen helyeslésében bizva, annál lelkesebben kell harcolnia. Mert minek kellene adnia, vagy mi adhat nekünk több elevenséget, mint amikor tudjuk, hogy Isten rendelt annak megtevésére, amit teszünk? Ez a mi fegyverünk, ez a mi erősségünk, aminek védelme alatt sohasem bukunk el.

A *vitézkedés* szóval azt fejezi ki, hogy harcolni kell. Altlában az istenfélőkre illik ez: de különösképpen a keresztyén tanítókra, akik vagy előharcosok vagy vezérek. Tehát mintha azt mondaná: Ha nem tudod kötelességedet küzdelem nélkül teljesíteni, emlékezzél arra, hogy Isten akarata téged biztos reménnyel szerelt fel a győzelemre s erre emlékeztvén biztasd magadat. Mert jó a vitézkedés, azaz dicsőséges és üdvös, ha az Isten vezérsége alatt vitézkedünk.

19. *Megtartván a hitet és jó lelkiismeretet.* A hit elnevezést általánosságban értem „egészséges tanítás“ helyett. Így jelöli meg a 3. rész 9. versében a hit titkát is. És valóban a *tanítóban* különösen ezt a két tulajdonságot keressük, t. i. hogy az evangélium tiszta igazságát tartsa meg, azután, hogy azt jó lelkiismerettel és őszinte igyekezettel szolgálja. Ha ez a két tényező megvan, magától következik a többi.

Melyet némelyek elvetvén. Arra mutat rá ezzel, hogy milyen szükséges a jó lelkiismeretet hittel kapcsolni össze, mivel ellenkező esetben a rossz lelkiismeret büntetése az igazságtól való eltérés lesz. Akik nem szolgálnak az Urnak tiszta lélekkel, hanem aljas ösztönöknek hódolnak, mégha megelőzőleg józan értelmük is volt, ettől teljességgel elesnek. Ez a hely gondosan megjegyzendő! Tudjuk, hogy milyen páratlan kincs az egészséges tanítás! Ezért semmitől sem kell annyira félni, mint annak elvesztésétől. Pál ennek egyetlen egy megőrzési módját szabja elénk, ha a jó lelkiismeret mögé bástyázzuk el magunkat. Ta-